

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MICHAL BOBEK
της 8ης Σεπτεμβρίου 2016¹

Υπόθεση C-454/15

Jürgen Webb-Sämann
κατά

Christopher Seagon (ενεργούντος υπό την ιδιότητα του συνδίκου πτωχεύσεως της Baumarkt Praktiker DIY GmbH)

[αίτηση του Hessisches Landesarbeitsgericht (δευτεροβάθμιου εργατοδικείου Έσσης, Γερμανία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Κοινωνική πολιτική — Οδηγία 2008/94 — Προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη — Διατάξεις σχετικές με την κοινωνική ασφάλιση — Πεδίο εφαρμογής — Υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν τη θέσπιση των αναγκαίων μέτρων για την προστασία των κεκτημένων δικαιωμάτων ή των δικαιωμάτων προσδοκίας των μισθωτών στο πλαίσιο επικουρικών συνταξιοδοτικών συστημάτων»

I – Εισαγωγή

1. Ο J. Webb-Sämann (στο εξής: εκκαλών) απασχολούνταν με σχέση μερικής απασχολήσεως από την Baumarkt Praktiker DIY GmbH και τους προκατόχους της (στο εξής: πτωχός οφειλέτης). Μέρος των αποδοχών του εκκαλούντος παρακρατούνταν από τον εργοδότη του και μετατρεπόταν σε συνταξιοδοτικές εισφορές. Τον Οκτώβριο του 2013, διαδικασία αφερεγγυότητας κινήθηκε κατά του πτωχού οφειλέτη. Προέκυψε ότι για το χρονικό διάστημα από τον Ιανουάριο έως τον Σεπτέμβριο του 2013 ο πτωχός οφειλέτης δεν είχε καταβάλει τις συνταξιοδοτικές εισφορές του εκκαλούντος στο αντίστοιχο ταμείο συντάξεων.

2. Το ζήτημα που τίθεται με την παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι αν, σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94/EK² επιβάλλει να διακριθούν και αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία τα χρηματικά ποσά που παρακρατήθηκαν από τις αποδοχές του μισθωτού, προκειμένου ο εργοδότης να τα καταβάλει σε επικουρικό ταμείο συντάξεων, αλλά στην πραγματικότητα αυτός δεν τα κατέθεσε σε χωριστό λογαριασμό.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008, περί προστασίας των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (ΕΕ 2008, L 283, σ. 36).

II – Νομικό πλαίσιο

A – Δίκαιο της Ένωσης

1. Οδηγία 2008/94

3. Στην αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2008/94 εκτίθεται ότι «είναι αναγκαία η θέσπιση διατάξεων για την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, ιδίως για τη διασφάλιση της πληρωμής των ανεξόφλητων απαιτήσεών τους, λαμβανομένης υπόψη της αναγκαιότητας μιας ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως στην Κοινότητα. Προς τούτο, τα κράτη μέλη πρέπει να συστήσουν οργανισμό που θα εγγυάται στους οικείους μισθωτούς την πληρωμή των ανεξόφλητων απαιτήσεών τους».

4. Το άρθρο 1 δίνει το περίγραμμα του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας, αναφέροντας ότι η οδηγία έχει εφαρμογή «για τις απαιτήσεις μισθωτών από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας κατά εργοδοτών σε κατάσταση αφερεγγυότητας [...]».

5. Τα άρθρα 3 έως 5 της οδηγίας περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο II το οποίο επιγράφεται: «Διατάξεις σχετικές με τους οργανισμούς εγγυήσεως». Το άρθρο 3 της οδηγίας απαιτεί από τα κράτη μέλη να συστήσουν οργανισμούς εγγυήσεως για την πληρωμή «των ανεξόφλητων απαιτήσεων των μισθωτών που απορρέουν από συμβάσεις εργασίας ή από σχέσεις εργασίας [...]». Κατά το άρθρο 5, στοιχείο α', της οδηγίας, οι οργανισμοί αυτοί πρέπει να είναι ανεξάρτητοι από το κεφάλαιο εκμεταλλεύσεως των εργοδοτών και να μην μπορούν να θιγούν από διαδικασίες αφερεγγυότητας.

6. Το άρθρο 4 ορίζει ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να περιορίζουν την υποχρέωση πληρωμής που οι οργανισμοί εγγυήσεως έχουν για τις ανεξόφλητες απαιτήσεις των μισθωτών. Το κράτος μέλος δύναται να ασκήσει την ευχέρεια αυτή καθορίζοντας τη διάρκεια της περιόδου για την οποία οι ανεξόφλητες απαιτήσεις πρέπει να πληρωθούν από τον οργανισμό εγγυήσεως. Στη συνέχεια, το άρθρο 4 προβλέπει ελάχιστα κατώτατα όρια κάτω από τα οποία δεν μπορεί να περιοριστεί η υποχρέωση πληρωμής που έχουν οι οργανισμοί εγγυήσεως.

7. Τα άρθρα 6 έως 8 συγκροτούν το κεφάλαιο III της οδηγίας το οποίο περιλαμβάνει τις σχετικές με την κοινωνική ασφάλιση διατάξεις. Βάσει του άρθρου 6, τα κράτη μέλη δύνανται να «ορίσουν ότι [τα σχετικά με τις υποχρεώσεις των οργανισμών εγγυήσεως άρθρα] δεν εφαρμόζονται για τις εισφορές των εργαζομένων που οφείλονται σύμφωνα με τα εθνικά συστήματα υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης ή σύμφωνα με υφιστάμενα συστήματα επαγγελματικής ή διεπαγγελματικής επικουρικής προνοίας, εκτός των εθνικών συστημάτων υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης».

8. Το άρθρο 8 ορίζει ότι τα «κράτη μέλη εξασφαλίζουν τη θέσπιση των αναγκαίων μέτρων για την προστασία των συμφερόντων των μισθωτών και των προσώπων που έχουν ήδη αποχωρήσει από την επιχείρηση ή από την εγκατάσταση του εργοδότη την ημέρα επελεύσεως της αφερεγγυότητάς του, σε ότι αφορά τα κεκτημένα δικαιώματά τους ή τα δικαιώματα προσδοκίας για παροχές γήρατος συμπεριλαμβανόμενων και των παροχών επιζώντων, στο πλαίσιο των υφισταμένων συστημάτων επαγγελματικής ή διεπαγγελματικής επικουρικής προνοίας, εκτός των εθνικών συστημάτων υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης».

2. Οδηγία 2003/41/EK

9. Στην αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2003/41³ εκτίθεται ότι «τα κράτη μέλη θα πρέπει να παραμένουν πλήρως υπεύθυνα για την οργάνωση των ιδίων συστημάτων συνταξιοδότησης [...]». Στην αιτιολογική σκέψη 18 αναγνωρίζεται ότι, «[σ]ε περίπτωση πτώχευσης χρηματοδοτούσας επιχείρησης, το μέλος κινδυνεύει να στερηθεί τόσο την εργασία του όσο και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που έχει συγκεντρώσει. Προέχει συνεπώς να ληφθεί μέριμνα ώστε να υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ αυτής της επιχείρησης και του ιδρύματος καθώς και να προβλέπονται ελάχιστοι εποπτικοί κανόνες για την προστασία των μελών».

10. Το άρθρο 8 απαιτεί από κάθε κράτος μέλος να διασφαλίζει «τον νομικό διαχωρισμό μεταξύ μιας χρηματοδοτούσας επιχείρησης και ενός ιδρύματος επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών, ώστε, σε περίπτωση πτώχευσης της χρηματοδοτούσας επιχείρησης, να διαφυλάσσονται τα περιουσιακά στοιχεία του ιδρύματος προς το συμφέρον των μελών και των δικαιούχων».

B – Γερμανικό δίκαιο

11. Το άρθρο 47 του Insolvenzordnung (κανονισμού περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας⁴) επιτρέπει τον αποχωρισμό περιουσιακού στοιχείου από την πτωχευτική περιουσία όταν ένα πρόσωπο αποδεικνύει ότι έχει εμπράγματο ή ενοχικό δικαίωμα σχετικά με αυτό το περιουσιακό στοιχείο και ότι το στοιχείο αυτό δεν πρέπει να περιληφθεί στη διαδικασία αφερεγγυότητας.

12. Κατά τη γραπτή απάντηση που η Γερμανική Κυβέρνηση έδωσε εν προκειμένω, το άρθρο 165, παράγραφος 1, του Sozialgesetzbuch, Drittes Buch (κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο III⁵) ορίζει ότι οι μισθωτοί αφερεγγυών εταιριών έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως αν απασχολούνταν στην ημεδαπή και αν, κατά την έναρξη της διαδικασίας αφερεγγυότητας, διατηρούσαν μισθολογικά δικαιώματα κατά τη διάρκεια του προηγούμενου τριμήνου της εργασιακής σχέσεως.

13. Κατά το άρθρο 165, παράγραφος 2, τρίτη περίοδος, αν ο μισθωτός μετέτρεψε μέρος των αποδοχών του σε συνταξιοδοτικές εισφορές, η μετατροπή αυτή θεωρείται ως μη γενόμενη για τον υπολογισμό της αποζημιώσεως των μισθωτών αφερεγγυών εταιριών κατά το μέρος που ο εργοδότης δεν κατέβαλε τις εισφορές αυτές στο σχετικό ταμείο συντάξεων ή ασφαλιστικό οργανισμό.

14. Στη γραπτή απάντησή της προς το Δικαστήριο, η Γερμανική Κυβέρνηση ανέφερε επίσης το άρθρο 7 του Betriebsrentengesetz (νόμου περί βελτιώσεως των επαγγελματικών συστημάτων συντάξεως γήρατος⁶). Το άρθρο 7 προστατεύει τα κεκτημένα δικαιώματα των μισθωτών για παροχές βάσει επαγγελματικών συνταξιοδοτικών συστημάτων, παρέχοντάς τους δικαίωμα να απαιτήσουν από τον Pensions-Sicherung-Verein (οργανισμό εγγυήσεως συντάξεων) ένα χρηματικό ποσό που αντιστοιχεί στο ποσό που ο εργοδότης θα είχε καταβάλει στο συνταξιοδοτικό ή ασφαλιστικό ταμείο τους αν δεν είχε κινηθεί η διαδικασία αφερεγγυότητας.

3 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 3ης Ιουνίου 2003, για τις δραστηριότητες και την εποπτεία των ιδρυμάτων που προσφέρουν υπηρεσίες επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών (ΕΕ 2003, L 235, σ. 10).

4 — Κανονισμός της 5ης Οκτωβρίου 1994 περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας (BGBl. 1994 I, σ. 2866), τροποποιηθείς εσχάτως με το άρθρο 16 του νόμου της 20ής Νοεμβρίου 2015 (BGBl. 2015 I, σ. 2010).

5 — Βιβλίο III του κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, άρθρο 1 του νόμου της 24ης Μαρτίου 1997, BGBl. 1997 I, σ. 594, 595, τροποποιηθέν εσχάτως με το άρθρο 3 του νόμου της 3ης Μαρτίου 2016 (BGBl. 2016 I, σ. 369).

6 — Νόμος της 19ης Δεκεμβρίου 1974 περί των επαγγελματικών συντάξεων γήρατος (BGBl. 1974 I, σ. 3610), τροποποιηθείς εσχάτως με το άρθρο 1 του νόμου της 21ης Δεκεμβρίου 2015 (BGBl. 2015 I, σ. 2553).

III – Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και το προδικαστικό ερώτημα

15. Ο εκκαλών απασχολούνταν από τις 18 Νοεμβρίου 1996 με σχέση μερικής απασχολήσεως από τον πτωχό οφειλέτη.

16. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, βάσει συλλογικής συμβάσεως εργασίας οι μισθωτοί του πτωχού οφειλέτη είχαν τέσσερις επιλογές όσον αφορά τις για συνταξιοδοτικές εισφορές παρακρατήσεις επί των αποδοχών τους: i) μετατροπή επιδόματος γευμάτων σε εισφορά προς το επικουρικό συνταξιοδοτικό σύστημα ανερχόμενη σε 275 ευρώ ετησίως· ii) εφάπαξ ετήσια πληρωμή ποσού 300 ευρώ (160,08 ευρώ για τους εργαζόμενους με σχέση μερικής απασχολήσεως)· iii) μετατροπή αποδοχών μέχρι το ποσό των 50 ευρώ μηνιαίως, και iv) μετατροπή επιδόματος αδείας ποσού 500 ευρώ ετησίως.

17. Οι μισθωτοί μπορούσαν να προβούν σε μία ή περισσότερες από τις επιλογές αυτές. Στη συνέχεια, τα αντίστοιχα ποσά παρακρατούνταν από τις αποδοχές των μισθωτών και μετατρέπονταν σε συνταξιοδοτικές εισφορές προκειμένου να μεταφερθούν σε ταμείο συντάξεων.

18. Από τις γραπτές παρατηρήσεις του εκκαλούντος προκύπτει ότι αυτός προέβη και στις τέσσερις επιλογές.

19. Την 1η Οκτωβρίου 2013 κινήθηκε κατά του πτωχού οφειλέτη διαδικασία αφερεγγυότητας. Ο C. Seagon (στο εξής: εφεσίβλητος) ορίστηκε σύνδικος πτωχεύσεως.

20. Ο εκκαλών διατείνεται ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ότι το ποσό των 1 017,56 ευρώ, που παρακρατήθηκε από τις αποδοχές του για τους μήνες Ιανουάριο έως Ιούνιο του 2013⁷ και μετατράπηκε σε συνταξιοδοτικές εισφορές, έπρεπε να είχε κατατεθεί από τον πτωχό οφειλέτη στον λογαριασμό επαγγελματικών συντάξεων στο ταμείο συντάξεων Hamburger Pensionskasse (στο εξής: HPK)⁸.

21. Ο εκκαλών υποστηρίζει ότι, επειδή ο πτωχός οφειλέτης δεν μετέφερε τα χρήματα στο ταμείο συντάξεων, έχει δικαίωμα αποχωρισμού των ποσών αυτών από την πτωχευτική περιουσία σύμφωνα με το άρθρο 47 του γερμανικού κανονισμού περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας. Διατείνεται ότι τα ποσά αυτά κρατούνται για λογαριασμό του υπό μορφή παρακαταθήκης (βάσει συμφωνίας παρακαταθήκης).

22. Αν τα ποσά αυτά δεν αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία, ο εκκαλών υποστηρίζει ότι αυτό θα οδηγήσει σε παράβαση του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94.

23. Ο σύνδικος πτωχεύσεως διατείνεται ότι δεν υπήρξε συμφωνία παρακαταθήκης μεταξύ του εκκαλούντος και του πτωχού οφειλέτη. Περαιτέρω, εφόσον τα επίμαχα ποσά ουδέποτε αφαιρέθηκαν από την περιουσία του εργοδότη, ο σύνδικος πτωχεύσεως υποστηρίζει ότι δεν δύναται να αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία κατά το άρθρο 47 του γερμανικού κανονισμού περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας.

7 — Μολονότι πρόκειται για πραγματικό ζήτημα του οποίου η εκτίμηση απόκειται στο εθνικό δικαστήριο, για λόγους σαφήνειας θα σημειώσω ότι αντιλαμβάνομαι ότι ο εργοδότης δεν κατέβαλε εισφορές για 9 μήνες (ήτοι από τον Ιανουάριο έως τον Σεπτέμβριο του 2013). Πάντως, ο εκκαλών προβάλλει απαιτήσεις σχετικά μόνο με 6 μήνες μη καταβληθεισών εισφορών. Κατά τη γραπτή απάντηση της Γερμανικής Κυβερνήσεως σε σχετική ερώτηση του Δικαστηρίου, αυτό οφείλεται στο ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 165 του κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως, ο εκκαλών έλαβε αποζημίωση τριών μηνών (στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι μη καταβληθείσες συνταξιοδοτικές εισφορές) για τους μήνες Ιούλιο έως Σεπτέμβριο του 2013. Τούτο επιβεβαίωσε επίσης ο εφεσίβλητος κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

8 — Τελικό ποσό βάσει των αναλογιστικών υπολογισμών των συνταξιοδοτικών εισφορών του εκκαλούντος για τους μήνες Ιανουάριο έως Ιούνιο του 2013, όπως εκθέτει το αιτούν δικαστήριο.

24. Το Arbeitsgericht (πρωτοβάθμιο εργατοδικείο) απέρριψε την αγωγή του εκκαλούντος. Έκρινε ότι ο εκκαλών, εφόσον δεν έχει απαίτηση καταβολής προς τον ίδιο αλλά μόνο απαίτηση καταβολής προς το ταμείο του συντάξεων, στερείται ενεργητικής νομιμοποίησης. Περαιτέρω, έκρινε ότι ο εκκαλών δεν απέδειξε ότι είχε συνάψει συμφωνία παρακαταθήκης με τον πτωχό οφειλέτη. Επίσης, ακόμη και αν μπορούσε να αποδειχθεί η ύπαρξη τέτοιας συμφωνίας, το δικαίωμα αποχωρισμού από την πτωχευτική περιουσία θα προσέκρουε στο ότι τα προς αποχωρισμό χρήματα δεν θα μπορούσαν να εξατομικευθούν σε σχέση με τα άλλα χρήματα στη διαδικασία αφερεγγυότητας.

25. Ο εκκαλών άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου έφεση κατά της αποφάσεως αυτής. Υποστηρίζει ότι υπήρχε συμφωνία παρακαταθήκης με τον πτωχό οφειλέτη όσον αφορά τα ποσά που παρακρατήθηκαν από τις αποδοχές του για να καταβληθούν στο ταμείο συντάξεων.

26. Υπό το πρίσμα των επιχειρημάτων του εκκαλούντος, το Hessisches Landesarbeitsgericht (δευτεροβάθμιο εργατοδικείο Έσσης) ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και έθεσε στο Δικαστήριο το ακόλουθο ερώτημα:

«Αντιβαίνει στη ρύθμιση που θεσπίστηκε με το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94/EK και/ή στο λοιπό δίκαιο της Ένωσης εθνική ερμηνεία κανονιστικής διατάξεως κατά την οποία δεν ισχύει δικαίωμα αποχωρισμού από την πτωχευτική περιουσία, κατά το άρθρο 47 του γερμανικού κανονισμού περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας (Insolvenzordnung), για ληξιπρόθεσμες μισθολογικές απαιτήσεις οι οποίες αφέθηκαν στον εργοδότη προκειμένου αυτός να τις καταβάλει σε δήλη ημέρα σε ταμείο συντάξεων, πλην όμως δεν τις κατέθεσε σε χωριστό λογαριασμό;»

27. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν ο εκκαλών, ο εφεσίβλητος και η Επιτροπή. Σύμφωνα με το άρθρο 61, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο έθεσε στη Γερμανική Κυβέρνηση ερώτηση προς γραπτή απάντηση πριν από την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Ο εκκαλών, ο εφεσίβλητος, η Επιτροπή και η Γερμανική Κυβέρνηση ανέπτυξαν προφορικώς τις απόψεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 4ης Ιουλίου 2016.

IV – Εκτίμηση

28. Τα ζητήματα που τίθενται με το προδικαστικό ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου θα εξεταστούν σε τρία σκέλη στις παρούσες προτάσεις.

29. Πρώτον, σε απάντηση των παρατηρήσεων που υπέβαλαν οι μετέχοντες στη διαδικασία, θα αρχίσω εξετάζοντας ποιες συγκεκριμένες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης ασκούν επιρροή για την απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα. Συνάγω, συμφωνώντας με το αιτούν δικαστήριο, ότι το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 είναι όντως η διάταξη που ασκεί τη μεγαλύτερη επιρροή εν προκειμένω.

30. Δεύτερον, θα προτείνω μια απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα που τέθηκε από το αιτούν δικαστήριο. Κατά την άποψή μου, το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 δεν απαιτεί να αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία χρηματικά ποσά που εργοδότης, ο οποίος τώρα είναι αφερεγγυός, παρακράτησε από τις αποδοχές μισθωτού προκειμένου να καταβληθούν σε επικουρικό ταμείο συντάξεων⁹, πλην όμως στην πραγματικότητα ο εργοδότης δεν τα κατέβαλε σε χωριστό λογαριασμό ή στο ταμείο συντάξεων.

9 — Στις παρούσες προτάσεις χρησιμοποίησα γενικώς και αδιακρίτως τους όρους «ταμείο συντάξεων» και «συνταξιοδοτικό σύστημα». Έχω επίγνωση ότι στο γερμανικό δίκαιο ο όρος «Pensionkasse» (ή «pension fund» στα αγγλικά) έχει συγκεκριμένη νομική έννοια. Η από εμένα χρήση των όρων αυτών δεν αφορά μόνον το συγκεκριμένο είδος ταμείων κατά το γερμανικό δίκαιο, αλλά κάθε είδος επικουρικού συνταξιοδοτικού συστήματος, εκτός αν ρητώς δηλώνεται κάτι άλλο.

31. Τρίτον, για να δοθεί πλήρης και χρήσιμη απάντηση στο εθνικό δικαστήριο, θα προσθέσω λίγα συμπεράσματα ως προς το ποιο αποτέλεσμα τα κράτη μέλη πρέπει να επιτύχουν βάσει του άρθρου 8. Επίσης, θα προβώ σε ορισμένες πρακτικές παρατηρήσεις ως προς τη σημασία των επιλεγόμενων από τα κράτη μέλη μέσων που όντως είναι ικανά να οδηγήσουν στο αποτέλεσμα αυτό.

Προσδιορισμός του κρίσιμου νομοθετήματος/των κρίσιμων νομοθετημάτων και των κρίσιμων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης

1. Το κρίσιμο παράγωγο δίκαιο

32. Στις παρατηρήσεις του, ο εκκαλών επικαλείται την οδηγία 2003/41. Ειδικότερα, εστιάζει στις απαιτήσεις του άρθρου 8 της οδηγίας αυτής, κατά το οποίο τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν τον νομικό διαχωρισμό μεταξύ εργοδότη¹⁰ και ταμείου συντάξεων, έτσι ώστε σε περίπτωση πτωχεύσεως ή αφερεγγυότητας του εργοδότη να προστατεύονται τα περιουσιακά στοιχεία του ταμείου συντάξεων.

33. Ο διαχωρισμός μεταξύ εργοδότη και ταμείου συντάξεων, μολονότι βαίνει προς την προστασία των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των μισθωτών, δεν αρκεί από μόνος του για την εξέταση του ζητήματος που ανέκυψε στην παρούσα υπόθεση¹¹. Η ύπαρξη νομικού διαχωρισμού μεταξύ του ταμείου συντάξεων και του εργοδότη δεν λύνει το πρόβλημα που τίθεται όταν ο εργοδότης στην πραγματικότητα δεν καταβάλλει τις συνταξιοδοτικές εισφορές των μισθωτών στο ταμείο συντάξεων, εκτός αν η απαίτηση νομικού διαχωρισμού μεταξύ εργοδότη και ταμείου συντάξεων ερμηνευθεί με μάλλον ακραίο τρόπο, έτσι ώστε να συνεπάγεται άμεσο και αυτόματο διαχωρισμό των περιουσιακών τους στοιχείων. Πάντως, αυτή η πιο ακραία ερμηνεία δεν απορρέει από τη διατύπωση του άρθρου 8 της οδηγίας 2003/41. Ως εκ τούτου, θεωρώ ότι ο διαχωρισμός μεταξύ εργοδότη και ταμείου συντάξεων έχει σημασία μόνον αν τα χρηματικά ποσά όντως βρίσκονται *στο* ταμείο συντάξεων.

34. Η άποψη αυτή ενισχύεται από τα πραγματικά περιστατικά όπως έχουν περιγραφεί στην παρούσα υπόθεση. Προκύπτει ότι η απαίτηση νομικού διαχωρισμού μεταξύ του πτωχού οφειλέτη (εργοδότη) και του ΗΡΚ, με σκοπό την προστασία των περιουσιακών στοιχείων του τελευταίου, έχει στην πραγματικότητα τηρηθεί. Τα χρηματικά ποσά που όντως βρίσκονται *στο* ΗΡΚ δεν θίγονται από τη διαδικασία αφερεγγυότητας που κινήθηκε κατά του εργοδότη¹². Πάντως, παραμένει το ζήτημα τι θα συμβεί με τα χρηματικά ποσά που εξακολουθούν να βρίσκονται στον εργοδότη αλλά έπρεπε να έχουν καταβληθεί στο ταμείο συντάξεων.

35. Συνεπώς, συμφωνώντας με το αιτούν δικαστήριο, είμαι της γνώμης ότι η οδηγία 2003/41 έχει περιορισμένη σημασία για τη λύση του πρακτικού προβλήματος που τίθεται στην παρούσα υπόθεση. Η προσήκουσα ανάλυση του προβλήματος πρέπει να γίνει με βάση την οδηγία 2008/94.

10 — Ο όρος που χρησιμοποιείται στο άρθρο 8 της οδηγίας 2003/41 είναι «χρηματοδοτούσα επιχείρηση». Κατά τον ορισμό που παρατίθεται στο άρθρο 6, στοιχείο γ', της οδηγίας, η «χρηματοδοτούσα επιχείρηση» απαρτίζεται «από ένα ή περισσότερα νομικά ή φυσικά πρόσωπα ενεργούντα υπό την ιδιότητα εργοδότη ή ελευθέρου επαγγελματία ή οποιουδήποτε συνδυασμού αυτών και που καταβάλλει εισφορές σε ίδρυμα για παροχή επαγγελματικής συνταξιοδότησης». Στις παρούσες προτάσεις, χρησιμοποίησα τον συντομότερο όρο «εργοδότης» επειδή ο όρος αυτός έχει την πιο άμεση σχέση με την παρούσα υπόθεση στο πλαίσιο της οδηγίας 2003/41.

11 — Βλ., κατωτέρω, επίσης σημεία 81 επ. των παρουσών προτάσεων.

12 — Πάλι, τελικά αυτό πρέπει να επιβεβαιωθεί από το αιτούν δικαστήριο.

2. Οι κρίσιμες διατάξεις της οδηγίας 2008/94

36. Ένα από τα επιχειρήματα που η Επιτροπή προβάλλει με τις γραπτές παρατηρήσεις της είναι ότι στην παρούσα υπόθεση η κρίσιμη διάταξη είναι το άρθρο 3 της οδηγίας 2008/94, και όχι το άρθρο 8. Μολονότι η Επιτροπή απέστη από το επιχειρήμα αυτό κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, παρόμοιο επιχειρήμα προβλήθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση τόσο από τον εφεσίβλητο όσο και από τη Γερμανική Κυβέρνηση. Συνεπώς, θεωρώ ότι πρέπει να γίνει, γενικά, οριοθέτηση μεταξύ του άρθρου 3 και του άρθρου 8 της οδηγίας και, στη συνέχεια, πάνω σε αυτή τη βάση να καθοριστεί σε ποια από τις διατάξεις αυτές εμπίπτει η παρούσα υπόθεση.

Το όριο μεταξύ των άρθρων 3 και 8 της οδηγίας 2008/94

37. Είμαι της γνώμης ότι τα πεδία εφαρμογής των άρθρων 3 και 8 εν μέρει αλληλεπικαλύπτονται. Αμφότερα τα άρθρα προβλέπουν συμπληρωματικές μορφές προστασίας. Όπως η Επιτροπή ανέφερε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, τα άρθρα αυτά μπορούν να εφαρμοστούν εν παραλλήλω.

38. Το άρθρο 6 της οδηγίας 2008/94 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη δύνανται να ορίσουν ότι οι υποχρεώσεις των οργανισμών εγγυήσεως δεν εφαρμόζονται για τις εισφορές των μισθωτών που οφείλονται σύμφωνα με συνταξιοδοτικά συστήματα υποχρεωτικής ή επικουρικής ασφάλισης. Τούτο δείχνει ότι οι συνταξιοδοτικές εισφορές, κατ' αρχήν, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3, εκτός αν εξαιρεθούν από το κράτος μέλος.

39. Το άρθρο 8 αφορά τα συμφέροντα των μισθωτών ως προς τα δικαιώματά τους για παροχές γήρατος στο πλαίσιο επικουρικών συνταξιοδοτικών συστημάτων. Από λογικής απόψεως, οι συνταξιοδοτικές εισφορές χρηματοδοτούν εν τέλει τα μελλοντικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα του μισθωτού. Επομένως, υπάρχει φυσικός δεσμός μεταξύ του άρθρου 3 και του άρθρου 8.

40. Ωστόσο, το άρθρο 3 και το άρθρο 8 όντως έχουν ελαφρώς διαφορετικούς στόχους και σκοπούς. Ως εκ τούτου, το πεδίο εφαρμογής και το περιεχόμενό τους δεν αλληλεπικαλύπτονται πλήρως. Πράγματι, αυτό εξηγεί γιατί στην οδηγία δεν χρησιμοποιήθηκε ένα ενιαίο άρθρο αλλά δύο χωριστές διατάξεις και γιατί τα άρθρα 3 και 8 εμφανίζονται σε διαφορετικά κεφάλαια της οδηγίας. Οι διαφορές μεταξύ των δύο διατάξεων είναι οι ακόλουθες.

41. Πρώτον, το άρθρο 3 σκοπό έχει να διασφαλίσει, μέσω ανεξάρτητου οργανισμού εγγυήσεως, την πληρωμή των ανεξόφλητων απαιτήσεων των μισθωτών που απορρέουν από τις σχέσεις εργασίας τους. Μια από τις απαιτήσεις αυτές μπορεί να αφορά συνταξιοδοτικές εισφορές που αποτελούν μέρος των αποδοχών του μισθωτού και που ο εργοδότης έπρεπε να είχε καταβάλει σε ταμείο συντάξεων. Τούτο είναι σαφές από τη διατύπωση του άρθρου 6, όπως εξηγήθηκε στο σημείο 38 των παρουσών προτάσεων, η οποία δείχνει ότι, κατ' αρχήν, το άρθρο 3 όντως καλύπτει τις συνταξιοδοτικές εισφορές. Πάντως, το άρθρο 3 αναφέρεται γενικώς σε «ανεξόφλητες απαιτήσεις». Ως εκ τούτου, περιλαμβάνει διάφορες άλλες απαιτήσεις πληρωμής που απορρέουν από συμβάσεις εργασίας, όπως απαιτήσεις αποζημιώσεως λόγω απολύσεως (όποτε αυτό προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία) και μισθών, και όχι μόνο συνταξιοδοτικών εισφορών.

42. Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 8 έχει στενότερο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής. Αντιθέτως προς το άρθρο 3, το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 περιορίζεται στα επικουρικά ταμεία συντάξεων, σε αντιδιαστολή με κάθε ανεξόφλητη απαίτηση εν γένει.

43. Δεύτερον, αυτό που στην ουσία διασφαλίζεται από το άρθρο 3 είναι ότι οι μισθωτοί λαμβάνουν αυτό που έχουν ήδη κερδίσει. Αυτό είναι σαφές από τη χρήση του όρου «ανεξόφλητες απαιτήσεις», ο οποίος δείχνει ότι οι απαιτήσεις που αφορά γεννήθηκαν στο παρελθόν όταν η σχέση εργασίας ήταν σε ισχύ και μένουν ανεκπλήρωτες.

44. Αντιθέτως, το άρθρο 8 εστιάζει σε διαφορετικό χρονικό σημείο. Επιβάλλει στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν την προστασία των συμφερόντων των μισθωτών όσον αφορά «τα κεκτημένα δικαιώματά τους ή τα δικαιώματα προσδοκίας για παροχές γήρατος» στο πλαίσιο επικουρικών συνταξιοδοτικών συστημάτων. Η χρήση των λέξεων «κεκτημένα δικαιώματα» και «δικαιώματα προσδοκίας» δείχνει ότι το άρθρο 8 αφορά τωρινά ή μελλοντικά δικαιώματα¹³.

45. Τρίτον, οι σκοποί των άρθρων 3 και 8 πρέπει να επιτυγχάνονται με διαφορετικούς τρόπους. Ενώ το άρθρο 3 πρέπει να υλοποιείται μέσω καταβολών προς μισθωτούς, το άρθρο 8 επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίσουν «τα αναγκαία μέτρα», χωρίς να ορίζει ποια είναι τα μέτρα αυτά. Ο σκοπός του άρθρου 8 μπορεί να επιτευχθεί με πολλούς τρόπους, και όχι μόνο μέσω καταβολών προς μισθωτούς¹⁴.

46. Τέταρτον και τελευταίον, τα συμφέροντα που προστατεύει το άρθρο 3 είναι διαφορετικά από αυτά που προστατεύει το άρθρο 8. Το άρθρο 3 σαφώς επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση των βραχυπρόθεσμων συνεπειών του «σοκ» που ο μισθωτός υφίσταται σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη του. Υπαινιγμός τούτου γίνεται στη σχετική με την πρόταση της Επιτροπής για την οδηγία 80/987 γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, όπου η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αναφέρεται στο γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αφερεγγυότητας του εργοδότη τους «οι εργαζόμενοι [...] έχουν επειγόντως ανάγκη τους μισθούς τους για την αντιμετώπιση των καθημερινών τους εξόδων και αυτών των οικογενειών τους»¹⁵. Ομοίως, η γενική εισαγγελέας J. Kokott επίσης αναγνώρισε, στις προτάσεις της στην υπόθεση *Robins*, ότι η στην περίπτωση του άρθρου 3 μη καταβολή μισθών είναι πιθανόν να έχει σχετικά μικρή χρονική διάρκεια και οι εργαζόμενοι «έχουν τη δυνατότητα να τους διεκδικήσουν σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα»¹⁶.

47. Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 8 αποσκοπεί στην προστασία των μακροπρόθεσμων δικαιωμάτων των μισθωτών για παροχές γήρατος. Η έκθεση της Επιτροπής σχετικά με τη μεταφορά της οδηγίας 80/987 του Συμβουλίου επιβεβαιώνει την εν λόγω διάκριση μεταξύ των άρθρων 3 και 8 αναφέροντας ότι όσον αφορά το άρθρο 8 «δεν πρόκειται [...] για εγγύηση των μισθών αλλά των δικαιωμάτων σε παροχές γήρατος»¹⁷. Όπως η γενική εισαγγελέας J. Kokott επισήμανε με τις προτάσεις της στην υπόθεση *Robins*, «ο περιορισμός των δικαιωμάτων για παροχές γήρατος παράγει τις συνέπειές του καθ' όλη τη διάρκεια της συντάξεως»¹⁸ και ο μισθωτός είναι απίθανο να μπορέσει να αντισταθμίσει τις απώλειες αυτές¹⁹. Αυτός είναι ο λόγος που η απλώς και μόνον επιστροφή των συνταξιοδοτικών «εισφορών», όπως προβλέπουν τα άρθρα 6 και 3 της οδηγίας, δεν επαρκεί για την κατά το άρθρο 8 προστασία των «δικαιωμάτων», επειδή η επιστροφή των εισφορών δεν αποτελεί μακροπρόθεσμη «εγγύηση της υποχρέωσης καταβολής των τρεχουσών ή μελλοντικών παροχών»²⁰.

13 — Αυτό επιβεβαιώνεται από την έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (η οδηγία 80/987 είναι ο προκάτοχος της οδηγίας 2008/94: ΕΕ ειδ. έκδ. 05/004, σ. 35). Το κείμενο του άρθρου 8 παραμένει αμετάβλητο υπό την οδηγία 2008/94. Η έκθεση ανέφερε, όσον αφορά το άρθρο 8, ότι ο ουσιαστικός σκοπός ήταν η «προστασία των μελλοντικών απαιτήσεων», COM(95) 164 τελικό, σ. 40.

14 — Βλ., κατωτέρω, σημεία 67 επ. των παρούσων προτάσεων.

15 — Γνώμη όσον αφορά πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (JO 1979, C 105, σ. 14, σημείο 1.3).

16 — Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση *Robins* κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2006:476, σημείο 61).

17 — Έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(95) 164 τελικό, σ. 46.

18 — Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση *Robins* κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2006:476, σημείο 65).

19 — Πράγματι, κατά την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, η απώλεια δικαιωμάτων επαγγελματικής συνταξιοδοτήσεως μπορεί για πολλούς μισθωτούς να αποβεί η πιο σοβαρή συνέπεια της αφερεγγυότητας του εργοδότη: Watson, P., *EU Social and Employment Law*, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2014, σημείο 13.45.

20 — Έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(95) 164 τελικό, σ. 52, όπου εξετάζεται η ελληνική νομοθεσία, η οποία (τουλάχιστον κατά τον χρόνο καταρτίσεως της εκθέσεως) προστάτευε μόνο την επιστροφή των εισφορών.

Η κρίσιμη στην παρούσα υπόθεση διάταξη

48. Παρά το ότι υπάρχουν μερικές διαφορές μεταξύ των άρθρων 3 και 8 όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής, τον σχεδιασμό και το επίκεντρό τους, όπως εκτέθηκε στην προηγούμενη ενότητα των προτάσεών μου, δέχομαι ανεπιφύλακτα ότι μια υπόθεση μπορεί να εμπίπτει συγχρόνως σε αμφότερες τις διατάξεις αυτές. Αυτό ακριβώς συμβαίνει στην περίπτωση των συνταξιοδοτικών εισφορών που μπορούν να χαρακτηριστούν ως «ανεξόφλητες απαιτήσεις» κατά την έννοια του άρθρου 3, αλλά εν τέλει επίσης χρηματοδοτούν κεκτημένα δικαιώματα και δικαιώματα προσδοκίας για παροχές γήρατος στο πλαίσιο επικουρικών συνταξιοδοτικών συστημάτων κατά την έννοια του άρθρου 8.

49. Επομένως, έχω τη γνώμη ότι η παρούσα υπόθεση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τόσο του άρθρου 3 όσο και του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94. Δεδομένου ότι η Γερμανία προφανώς δεν επέλεξε κατά το άρθρο 6 της οδηγίας να αποκλείσει τις συνταξιοδοτικές εισφορές από το πεδίο των υποχρεώσεων των οργανισμών εγγυήσεως που συνέστησε βάσει του άρθρου 3, ο εκκαλών έχει δικαίωμα πληρωμής των ανεξόφλητων συνταξιοδοτικών εισφορών του για την περίοδο που ο γερμανικός νόμος προβλέπει κατ' εφαρμογήν των άρθρων 3 έως 5 της οδηγίας²¹. Κατά τον γερμανικό νόμο που η Γερμανική Κυβέρνηση ανέφερε με τη γραπτή απάντησή της στην ερώτηση του Δικαστηρίου, η περίοδος αυτή είναι τρεις μήνες.

50. Επιπλέον, εφόσον η παρούσα υπόθεση αφορά ένα επικουρικό ταμείο συντάξεων το οποίο καλύφθηκε ανεπαρκώς ως αποτέλεσμα του ότι ο εργοδότης δεν κατέβαλε στο ταμείο τις εισφορές του εκκαλούντος, θίγεται το συμφέρον του εκκαλούντος όσον αφορά τα μελλοντικά συνταξιοδοτικά του δικαιώματα και, επομένως, η παρούσα υπόθεση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8. Το ότι η ανεπαρκής κάλυψη ενός ταμείου συντάξεων εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8 της οδηγίας έχει ήδη επιβεβαιωθεί από το Δικαστήριο στην υπόθεση Hogan²².

51. Αντιλαμβάνομαι ότι στην παρούσα υπόθεση, σύμφωνα με τον γερμανικό νόμο που μεταφέρει τα άρθρα 3 έως 5 της οδηγίας, ο εκκαλών έχει ήδη πληρωθεί, περιλαμβανομένων των συνταξιοδοτικών εισφορών του, για την περίοδο των τριών μηνών πριν από την κίνηση της διαδικασίας αφερεγγυότητας κατά του πτωχού οφειλέτη²³. Εν προκειμένω όμως, ο πτωχός οφειλέτης δεν κατέβαλε στο συνταξιοδοτικό ταμείο του εκκαλούντος τις συνταξιοδοτικές εισφορές για περίοδο εννέα μηνών. Επομένως, το ζήτημα είναι αν η κατά το άρθρο 8 προστασία των κεκτημένων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων προσδοκίας για συνταξιοδοτικές παροχές ασκεί οποιαδήποτε επιρροή ή έχει οποιοσδήποτε συνέπειες για την εναπομένουσα περίοδο έξι μηνών για την οποία δεν καταβλήθηκαν οι συνταξιοδοτικές εισφορές του εκκαλούντος. Αυτό είναι το ζήτημα που θα εξετάσω στη συνέχεια των παρουσών προτάσεών μου.

B – Απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα που τέθηκε από το αιτούν δικαστήριο

52. Το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου είναι αν, σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 επιβάλλει να αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία τα χρηματικά ποσά που ο εργοδότης παρακράτησε από τις αποδοχές μισθωτού για να καταβληθούν σε επικουρικό ταμείο συντάξεων, πλην όμως στην πραγματικότητα ο εργοδότης δεν τα κατέθεσε σε χωριστό

21 — Άρθρο 165 του κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο III, όπως επισημάνθηκε από τη Γερμανική Κυβέρνηση με τη γραπτή απάντησή της και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

22 — Απόφαση της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψεις 37 έως 40). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα C. O. Lenz στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιταλίας (22/87, EU:C:1988:500, σημείο 49).

23 — Η περίοδος αυτή αφορά τους μήνες Ιούλιο έως Σεπτέμβριο του 2013. Τούτο, σύμφωνα με το άρθρο 165 του κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, βιβλίο III, το οποίο η Γερμανική Κυβέρνηση ανέφερε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι μεταφέρει το άρθρο 3 της οδηγίας 2008/94.

λογαριασμό. Με άλλα λόγια, το ερώτημα είναι αν το άρθρο 8 φθάνει μέχρι το σημείο να επιτάσσει την τροποποίηση ή τον παραμερισμό των σχετικών εθνικών κανονιστικών διατάξεων περί αφερεγγυότητας οι οποίες δεν περιλαμβάνουν συγκεκριμένους κανόνες για τη ρύθμιση της ειδικής αυτής καταστάσεως.

53. Η σύντομη απάντησή μου σε αυτό το συγκεκριμένο ερώτημα είναι «όχι». Ακολουθεί όμως μια επιφύλαξη. Ο κύριος λόγος για την αρνητική απάντηση είναι απλός: δύσκολα μπορώ να ερμηνεύσω ένα νομοθέτημα ελάχιστης εναρμονίσεως, όπως η οδηγία 2008/94, και ιδίως μια σκοπίμως χαλαρή διάταξη της οδηγίας αυτής, όπως το άρθρο 8 (το οποίο αφήνει στο κράτος μέλος ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τα μέσα εφαρμογής του), υπό την έννοια ότι όντως απαιτεί τη θέσπιση μιας πολύ ειδικής διατάξεως στην έννομη τάξη κράτους μέλους, όπως ένας κανόνας που επιβάλλει τον αποχωρισμό των ληξιπρόθεσμων συνταξιοδοτικών εισφορών από την πτωχευτική περιουσία ενός εργοδότη.

1. Η οδηγία 2008/94 είναι νομοθέτημα ελάχιστης εναρμονίσεως

54. Η οδηγία 2008/94 δύσκολα μπορεί να ιδωθεί ως πανάκεια για όλες τις αρνητικές για τους μισθωτούς συνέπειες της αφερεγγυότητας του εργοδότη τους. Απλώς θέτει ελάχιστα κριτήρια προστασίας σε επίπεδο ΕΕ τα οποία τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν, πάνω όμως από το όριο αυτό τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να θεσπίζουν ρυθμίσεις όπως το κρίνουν σκόπιμο²⁴.

55. Δύο πτυχές της οδηγίας το επιβεβαιώνουν. Πρώτον, η αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 2008/94 καθιστά σαφές ότι σκοπός της οδηγίας είναι η «εξασφάλιση της κατ' ελάχιστον προστασίας» στους μισθωτούς σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους. Συνεχίζει λέγοντας ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η «αναγκαιότητα ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης στην Κοινότητα».

56. Δεύτερον, το άρθρο 11 της οδηγίας 2008/94 ορίζει ότι η οδηγία αυτή δεν περιορίζει την ευχέρεια των κρατών μελών να εφαρμόζουν ή να θεσπίζουν ευνοϊκότερες νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις για τους μισθωτούς. Με άλλα λόγια, η οδηγία 2008/94 θέτει ένα κατώτατο όριο προστασίας των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους, πάνω από το οποίο τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να παράσχουν μεγαλύτερη προστασία, εφόσον το κρίνουν σκόπιμο²⁵. Αυτό επιβεβαιώνεται από την αρχική πρόταση της Επιτροπής για την οδηγία 80/987 και από την έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας 80/987 του Συμβουλίου. Αμφότερα τα έγγραφα αυτά, κατά την εξέταση του (νυν) άρθρου 11 της οδηγίας 2008/94, αναφέρουν ότι το άρθρο αυτό είναι ενδεικτικό του γεγονότος ότι η οδηγία παρέχει μόνο ελάχιστη προστασία για τους μισθωτούς²⁶.

57. Το γεγονός ότι η οδηγία είναι νομοθέτημα ελάχιστης εναρμονίσεως σημαίνει ότι η ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας αυτής δεν πρέπει να γίνεται με υπερβολικά αυστηρό τρόπο. Αντιθέτως, η ερμηνεία της οδηγίας 2008/94 απαιτεί μια ισορροπημένη προσέγγιση που να αντικατοπτρίζει την ελάχιστη προστασία των μισθωτών την οποία η οδηγία σκοπεύει να επιτύχει. Με αυτά κατά νου, θα έλθω τώρα στην ερμηνεία αυτού τούτου του άρθρου 8.

24 — Βλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 40), στο πλαίσιο της οδηγίας 80/987 η οποία είναι ο προκάτοχος της οδηγίας 2008/94. Βλ., επίσης, αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, Walcher (C-201/01, EU:C:2003:450, σκέψη 38)· της 18ης Οκτωβρίου 2001, Ghahreveran (C-441/99, EU:C:2001:551, σκέψη 26)· της 14ης Ιουλίου 1998, Regeling (C-125/97, EU:C:1998:358, σκέψη 20)· της 10ης Ιουλίου 1997, Maso κ.λπ. (C-373/95, EU:C:1997:353, σκέψη 56)· της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκέψη 3), και της 2ας Φεβρουαρίου 1989, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-22/87, EU:C:1989:45, σκέψη 23).

25 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Ιουλίου 2014, Julian Hernández κ.λπ. (C-198/13, EU:C:2014:2055, σκέψεις 44 και 45), και της 18ης Απριλίου 2013, Mustafa (C-247/12, EU:C:2013:256, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

26 — Βλ. πρόταση της Επιτροπής για οδηγία του Συμβουλίου περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(78) 141 τελικό, σ. 7, και έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(95) 164 τελικό, σ. 59.

2. Η χαλαρή διατύπωση του άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94

58. Το άρθρο 8 έχει διατυπωθεί με ιδιαίτερα νεφελώδη τρόπο. Επιβάλλει στα κράτη μέλη την επίτευξη ενός αποτελέσματος: να διασφαλίζουν ότι προστατεύονται τα συμφέροντα των μισθωτών όσον αφορά τα κεκτημένα δικαιώματα ή τα δικαιώματα προσδοκίας για παροχές γήρατος. Πάντως, δεν προβλέπει τον μηχανισμό μέσω του οποίου πρέπει να διασφαλιστεί η προστασία αυτή.

59. Όπως προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες σχετικά με την οδηγία 2008/94 και την προκάτοχό της οδηγία 80/987, πρόκειται για συνειδητή επιλογή του νομοθέτη. Η αρχική οδηγία 80/987 ήταν μία από τις τρεις οδηγίες που εκδόθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος κοινωνικής δράσεως για την περίοδο από το 1974 έως το 1976 με σκοπό την αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών από την αναδιάρθρωση επιχειρήσεων λόγω του αυξημένου ανταγωνισμού από την άρση των φραγμών στο εμπόριο. Οι δύο άλλες οδηγίες ήταν η οδηγία 77/187/ΕΟΚ σχετικά με τα δικαιώματα των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεων²⁷ (νυν οδηγία 2001/23/ΕΚ²⁸) και η οδηγία 75/129/ΕΟΚ σχετικά με τις ομαδικές απολύσεις²⁹.

60. Και οι τρεις αυτές οδηγίες αποτελούν μέρος του ίδιου νομοθετικού πακέτου. Ως εκ τούτου, χρήσιμη για την ερμηνεία της οδηγίας 80/987, νυν οδηγίας 2008/94, είναι η άντληση συναφών πληροφοριών από τις οδηγίες 77/187 και 75/129.

61. Η πρόταση της Επιτροπής για την οδηγία 80/987, κατά την εξέταση του (νυν) άρθρου 8 της οδηγίας 2008/94, αναφέρει ειδικά την οδηγία 77/187. Η Επιτροπή αναφέρει ότι το άρθρο 8 ακολουθεί τη λύση για το ίδιο πρόβλημα την οποία ήδη έδωσε η οδηγία 77/187 για τη μεταβίβαση επιχειρήσεων³⁰. Πράγματι, η διατύπωση του άρθρου 8 της οδηγίας 80/987 είναι σχεδόν πανομοιότυπη με αυτή του άρθρου 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 77/187 (νυν άρθρου 3, παράγραφος 4, στοιχείο β', της οδηγίας 2001/23).

62. Με την έκδοση της οδηγίας 77/187, η Επιτροπή εγκατέλειψε την αρχική της προσπάθεια να νομοθετήσει σχετικά με τη μεταβίβαση των δικαιωμάτων επικουρικής συντάξεως κατά τρόπο εναρμονισμένο σύμφωνα με το άρθρο 3. Η αιτιολογία που παρατέθηκε συναφώς ήταν ότι «οι απαιτήσεις, οι μορφές και η φύση των [συνταξιοδοτικών] υποχρεώσεων παρουσιάζουν τόσο μεγάλες διαφορές και ο τρόπος οργάνωσής τους διαφέρει σε τόσο σημαντικό βαθμό, ώστε να καθίσταται αδύνατη η θεσμοθέτηση ειδικών κοινοτικών διατάξεων στην οδηγία. Επιπλέον, οι ειδικές αυτές διατάξεις δεν είναι αναγκαίες για την επίτευξη των σκοπών της οδηγίας. Για το λόγο αυτό, η προτεινόμενη οδηγία περιορίζεται μόνο στο να επιβάλλει στα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι οι μισθωτοί δεν θα απολέσουν τα δικαιώματά τους, αφήνοντας σε αυτά την ευχέρεια επιλογής όσον αφορά τον τρόπο και τα μέσα»³¹.

63. Τα ανωτέρω δείχνουν ότι η Επιτροπή άφησε ευρεία διακριτική ευχέρεια στα κράτη μέλη όσον αφορά τα μέσα με τα οποία θα προστατευθούν βάσει της οδηγίας 77/187 τα υπό τα επικουρικά συνταξιοδοτικά συστήματα δικαιώματα των μισθωτών. Η ίδια προσέγγιση ακολουθήθηκε όσον αφορά το άρθρο 8 της οδηγίας 80/987 (νυν άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94).

27 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171).

28 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 12ης Μαρτίου 2001 (ΕΕ 2001, L 82, σ. 16).

29 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν τις ομαδικές απολύσεις (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 44).

30 — Πρόταση της Επιτροπής για οδηγία του Συμβουλίου περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(78) 141 τελικό, σ. 7.

31 — Τροποποιημένη πρόταση για οδηγία του Συμβουλίου, για την εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων και των πλεονεκτημάτων σε περίπτωση συγχωνεύσεων, εξαγορών και ενοποιήσεων, COM(75) 429 τελικό, σ. 8.

64. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται επίσης από την αλλαγή της διατύπωσης του άρθρου 8 της οδηγίας 80/987. Η πρόταση της Επιτροπής ανέφερε αρχικά ότι «τα κράτη μέλη *θεσπίζουν* τα αναγκαία μέτρα [...]»³². Η διατύπωση αυτή τροποποιήθηκε στη συνέχεια από το Συμβούλιο στην τελική μορφή της οδηγίας 80/987, όπου ορίζεται ότι «[τ]α κράτη μέλη *εξασφαλίζουν* τη θέσπιση των αναγκαίων μέτρων [...]». Έτσι, σαφώς παρέχεται στα κράτη μέλη ακόμη ευρύτερο περιθώριο επιλογών για την επίτευξη της προστασίας των συνταξιοδοτικών συστημάτων των μισθωτών³³. Για παράδειγμα, με την τελευταία διατύπωση, τα κράτη μέλη δεν οφείλουν, τα ίδια, να λάβουν τα μέτρα, αλλά μπορούν να το απαιτήσουν από άλλον φορέα ή ακόμη και από τον εργοδότη³⁴.

65. Τέλος, το Δικαστήριο έχει επίσης αναγνωρίσει την «ευρεία διακριτική ευχέρεια» που το άρθρο 8 παρέχει στα κράτη μέλη όταν καθορίζουν τον μηχανισμό με τον οποίο πρέπει να επιτευχθούν οι σκοποί του άρθρου 8³⁵.

3. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

66. Εν συνόψει, η οδηγία 2008/94 είναι νομοθέτημα ελάχιστης εναρμόνισης. Το άρθρο 8 είναι διατυπωμένο με ιδιαιτέρως ευρύ τρόπο, σκοπίμως παρέχοντας «ευρεία διακριτική ευχέρεια» στα κράτη μέλη. Για τους λόγους αυτούς, δεν νομίζω ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να καθορίσει τον ειδικότερο μηχανισμό με τον οποίο τα κράτη μέλη θα επιτύχουν τον σκοπό του άρθρου 8.

67. Ένα κράτος μέλος ασφαλώς μπορεί να επιλέξει να επιτύχει τον σκοπό του άρθρου 8 θεσπίζοντας κανόνα αποχωρισμού των συνταξιοδοτικών εισφορών από την πτωχευτική περιουσία, όπως υποστηρίζει εν προκειμένω ο εκκαλών. Ωστόσο, ένα κράτος μέλος δεν οφείλει να το πράξει, αρκεί να επιτυγχάνει με άλλον τρόπο την προστασία την οποία προβλέπει το άρθρο 8.

68. Υπέρ της απόψεως αυτής συνηγορεί επίσης η έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας 80/987, η οποία παραθέτει παραδείγματα μέτρων για την επίτευξη του σκοπού του άρθρου 8: υποχρέωση συστάσεως αποθεματικών, έλεγχος των επενδύσεων, αναλογιστικός έλεγχος, σε κάθε περίπτωση ανεξαρτησία του ταμείου, ασφάλιση κ.λπ.³⁶. Τούτο δείχνει ότι η συμμόρφωση με το άρθρο 8 μπορεί να επιτευχθεί πλήρως με τη χρήση διαφόρων μεθόδων, αλλά ουδεμία μέθοδος είναι υποχρεωτική.

69. Η εν λόγω απάντηση προς το αιτούν δικαστήριο έχει επίσης πρακτική σημασία. Σκοπός της οδηγίας 2008/94 δεν είναι η πλήρης ρύθμιση και εναρμόνιση του εθνικού δικαίου περί συντάξεων ή αφερεγγυότητας. Περαιτέρω, το δίκαιο περί συντάξεων ή αφερεγγυότητας είναι ιδιαιτέρως περίπλοκο και τεχνικό σε εθνικό επίπεδο. Επομένως, τα κράτη μέλη διατηρούν τον έλεγχο όσον αφορά την οργάνωση των διαδικασιών αφερεγγυότητας και την κατάταξη των πιστωτών³⁷. Ερμηνεία του άρθρου 8 υπό την έννοια ότι απαιτεί τον αποχωρισμό χρηματικών ποσών για τη διασφάλιση των συνταξιοδοτικών εισφορών των μισθωτών είναι πιθανόν να παρεμβαίνει σημαντικά στον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη δίνουν προτεραιότητα σε πιστωτές σε διαδικασίες αφερεγγυότητας³⁸. Δεν υπάρχει τίποτα που να δείχνει ότι το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 σχεδιάστηκε να έχει τόσο ευρείες έννομες συνέπειες³⁹.

32 — Πρόταση της Επιτροπής για οδηγία του Συμβουλίου περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(78) 141 τελικό, άρθρο 7 του αρχικού σχεδίου.

33 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα C. O. Lenz στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιταλίας (22/87, EU:C:1988:500, σημείο 50).

34 — Βλ. όμοια παρατήρηση στην απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 37).

35 — Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 36), και της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψη 42).

36 — Βλ., επίσης, έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας του Συμβουλίου 80/987/ΕΟΚ, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(95) 164 τελικό, σ. 48.

37 — Βλ. παρόμοια επισήμανση που έγινε με τις προτάσεις μου στην υπόθεση ENEFI (C-212/15, EU:C:2016:427, σημείο 28).

38 — Για παράδειγμα, σε ορισμένα κράτη οι μισθωτοί κατατάσσονται ως προνομιούχοι πιστωτές αλλά μετά τους πιστωτές που έχουν ασφάλεια.

39 — Βλ., επίσης, αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2003/41.

70. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο συγκεκριμένο προδικαστικό ερώτημα ως εξής: το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 δεν απαιτεί να αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία οι ληξιπρόθεσμες μισθολογικές απαιτήσεις που αφέθηκαν στον εργοδότη προκειμένου αυτός να τις καταβάλει σε δήλη ημέρα σε ταμείο συντάξεων, πλην όμως δεν τις κατέθεσε σε χωριστό λογαριασμό.

Γ – Υστερόγραφο σχετικά με το άρθρο 8

71. Πέραν της απαντήσεως που ήδη δόθηκε στο συγκεκριμένο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, έχω την άποψη ότι η παρούσα υπόθεση χρήζει ορισμένων καταληκτικών παρατηρήσεων. Οι παρατηρήσεις αυτές αφορούν το επιδιωκόμενο από το άρθρο 8 αποτέλεσμα και την αποτελεσματικότητα των επιλεγόμενων από τα κράτη μέλη μεθόδων για την επίτευξη του αποτελέσματος αυτού.

1. Το αποτέλεσμα που απαιτείται από το άρθρο 8

72. Υπό το πρίσμα της ανωτέρω εξετάσεως της οδηγίας 2008/94 ως νομοθετήματος ελάχιστης εναρμονίσεως, έχω την άποψη ότι το άρθρο 8 δεν απαιτεί από τα κράτη μέλη να παρέχουν *πλήρη* προστασία των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους⁴⁰. Από το ιστορικό της θεσπίσεως του άρθρου 8, τη διατύπωσή του και την ερμηνεία του από το Δικαστήριο είναι σαφές ότι βάσει του άρθρου αυτού δεν είναι όλα πλήρως ανακτήσιμα.

73. Πάντως, είμαι της γνώμης ότι βάσει του άρθρου 8 τα κράτη μέλη όντως έχουν ευθύνη να διασφαλίζουν στο μέτρο του δυνατού την προστασία των συμφερόντων των μισθωτών όσον αφορά τα κεκτημένα δικαιώματα ή τα δικαιώματα προσδοκίας για συντάξεις γήρατος, κατά τρόπο και σε βαθμό εύλογο και αναλογικό.

74. Ωστόσο, το τι είναι εύλογο και αναλογικό δεν δύναται να λεχθεί με αφηρημένο τρόπο. Το συγκεκριμένο πλαίσιο και τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως έχουν μεγάλη σημασία. Όσα μπορούν να εκτεθούν στις παρούσες προτάσεις είναι γενικά και ενδεικτικά κριτήρια για την εκτίμηση του τι είναι εύλογο και αναλογικό. Η εκτίμηση αυτή μπορεί να περιλαμβάνει κριτήρια όπως το ποσό που έχει/έχουν ήδη συνεισφέρει ο μισθωτός/οι μισθωτοί στο ταμείο συντάξεων, το ποσό κατά το οποίο τα συνταξιοδοτικά του/τους δικαιώματα θα μειωθούν λόγω της αφερεγγυότητας, η διάρκεια του διαστήματος κατά το οποίο το ταμείο συντάξεων καλύφθηκε ανεπαρκώς, η πιθανότητα να επαναπροσληφθεί ο μισθωτός και να μπορέσει να προβεί σε περαιτέρω εισφορές προς το ταμείο συντάξεων.

75. Στην υπόθεση Hogan, το Δικαστήριο συνήγαγε ότι το κράτος μέλος ήταν υπεύθυνο να προστατεύει τουλάχιστον το ήμισυ της αξίας των δικαιωμάτων για παροχές γήρατος τα οποία είχαν θεμελιώσει μισθωτοί⁴¹. Το αριθμητικό αυτό στοιχείο ίσως δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι γράφτηκε με ανεξίτηλα γράμματα για οποιαδήποτε μελλοντική υπόθεση. Αντιθέτως, θα μπορεί να νοηθεί ως κάποιο ελάχιστο κατώτατο όριο σε εκείνο το συγκεκριμένο πλαίσιο.

76. Η εφαρμογή των κατευθυντήριων αυτών γραμμών και η εκτίμηση της αναλογικότητας και του εύλογου χαρακτήρα στην παρούσα υπόθεση απόκεινται στο εθνικό δικαστήριο. Από τα υποβληθέντα στο Δικαστήριο πληροφοριακά στοιχεία προκύπτει ότι το ποσό των συνταξιοδοτικών εισφορών που λείπει από το συνταξιοδοτικό ταμείο του εκκαλούντος αφορά περίοδο εννέα μηνών. Η Γερμανική Κυβέρνηση προέβαλε ότι ο εκκαλών αποζημιώθηκε πλήρως από αυτήν για τρεις από τους πιο πάνω

40 — Αποφάσεις της 25ης Ιανουαρίου 2007, Robins κ.λπ. (C-278/05, EU:C:2007:56, σκέψη 57), και της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψεις 43 και 51 επ.).

41 — Απόφαση της 25ης Απριλίου 2013, Hogan κ.λπ. (C-398/11, EU:C:2013:272, σκέψεις 43 και 51 επ.).

μήνες. Κατά τον εκκαλούντα, οι μηνιαίες συνταξιοδοτικές του παροχές θα μειωθούν κατά ποσό μεταξύ 5 και 7 ευρώ, για συντάξιμο χρόνο ασφαλίσεως αναγόμενο (κατά τεκμήριο, τουλάχιστον) στο 1996, όταν άρχισε η εργασιακή σχέση του εκκαλούντος με τον πτωχό οφειλέτη. Στο πλαίσιο αυτό, προκύπτει, αλλά πάντως στο αιτούν δικαστήριο αποκείται να το εξακριβώσει, ότι η περίπτωση του εκκαλούντος υπερβαίνει κατά πολύ το ελάχιστο κατώτατο όριο που το Δικαστήριο έθεσε με την απόφασή του στην υπόθεση Hogan.

2. Η αποτελεσματικότητα των επιλεγόμενων από τα κράτη μέλη μεθόδων

77. Μολονότι έχουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως, τα κράτη μέλη χρησιμοποιούν σύμφωνα με το άρθρο 8 δύο κύριες μεθόδους προστασίας των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων των μισθωτών⁴².

78. Η πρώτη μέθοδος είναι στην ουσία η σύσταση ασφαλιστικών οργανισμών που αναλαμβάνουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του αφερέγγυου εργοδότη σχετικά με τις συνταξιοδοτικές εισφορές των μισθωτών του. Η δεύτερη μέθοδος επιβάλλει αυστηρό νομικό διαχωρισμό μεταξύ των περιουσιακών στοιχείων του εργοδότη και των περιουσιακών στοιχείων του ταμείου συντάξεων και διασφαλίζει την επάρκεια των περιουσιακών στοιχείων που διαθέτει το ταμείο συντάξεων.

79. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Γερμανική Κυβέρνηση ανέφερε ότι η Γερμανία χρησιμοποιεί αμφότερες τις μεθόδους αυτές αναλόγως του είδους του ταμείου συντάξεων στο οποίο υπάγεται ο μισθωτός. Στην παρούσα υπόθεση, το ταμείο συντάξεων του εκκαλούντος είναι ένα «Pensionkasse». Κατά το γερμανικό δίκαιο, προκύπτει ότι αυτός προστατεύεται με βάση τη δεύτερη μέθοδο⁴³.

80. Για τον λόγο που προαναφέρθηκε στο σημείο 76 των παρούσων προτάσεων, μια υπόθεση όπως η παρούσα δεν φαίνεται να μην ικανοποιεί τις απαιτήσεις του άρθρου 8. Πάντως, θα πρέπει να γίνει η ακόλουθη καταληκτική παρατήρηση σχετικά με τη δεύτερη μέθοδο εν γένει.

81. Ο διαχωρισμός των περιουσιακών στοιχείων του εργοδότη και του ταμείου συντάξεων από μόνος του δεν αρκεί για την επίτευξη του σκοπού του άρθρου 8. Υπαιτιγμός γι' αυτό έγινε πιο πάνω σχετικά με την οδηγία 2003/41, όπου παρατήρησα ότι ο διαχωρισμός των περιουσιακών στοιχείων του εργοδότη και του ταμείου συντάξεων δεν αρκεί για τη λύση του προβλήματος που ανέκυψε στην παρούσα υπόθεση. Ο γενικός εισαγγελέας C. O. Lenz, στις προτάσεις του στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιταλίας, επίσης σημείωσε ότι «προστασία προοριζόμενη στο ακατάσχετο των [...] κεφαλαίων των ταμείων και μεριμνώσα ώστε τα ταμεία να τροφοδοτούνται επαρκώς δεν είναι ικανοποιητική»⁴⁴.

82. Για την ορθή εκπλήρωση των υποχρεώσεων του, το κράτος μέλος πρέπει να διασφαλίζει ότι τα περιουσιακά στοιχεία που διαθέτει το ταμείο συντάξεων επαρκούν για την κάλυψη των υποχρεώσεων του και να μεριμνά ώστε να αποφεύγεται η επανειλημμένη ανεπαρκής κάλυψη του ταμείου με μη διαχειρίσιμα ποσά⁴⁵. Τούτο απαιτεί τη στενή εποπτεία των ταμείων συντάξεων και την παροχή

42 — Βλ., γενικά, έκθεση της Επιτροπής για τη μεταφορά της οδηγίας 80/987/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 1980, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, COM(95) 164 τελικό, σ. 46 επ., και έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής για την εφαρμογή του άρθρου 8 και των συναφών διατάξεων της οδηγίας 80/987 του Συμβουλίου, σχετικά με τα συστήματα επαγγελματικής ή διεπαγγελματικής επικουρικής προνοίας, εκτός των εθνικών συστημάτων υποχρεωτικής κοινωνικής ασφαλίσεως [SEC(2008) 475 τελικό].

43 — Αυτό επιβεβαιώθηκε από τη Γερμανική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και ισχύει πέραν της αποζημίωσης βάσει του άρθρου 165 του κώδικα κοινωνικής ασφαλίσεως, βιβλίο III. Για άλλα είδη ταμείων συντάξεων, μπορεί να έχει εφαρμογή το άρθρο 7 του νόμου περί βελτιώσεως των επαγγελματικών συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος, το οποίο προβλέπει την πρώτη μέθοδο.

44 — Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα C. O. Lenz στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιταλίας (22/87, EU:C:1988:500, σημείο 48).

45 — Υποχρηματοδότηση επιτρέπεται σε προσωρινή βάση από το άρθρο 16 της οδηγίας 2003/41, αλλά η Επιτροπή επισήμανε ότι, αν κράτος μέλος επιτρέψει προσωρινά την υποχρηματοδότηση συνταξιοδοτικών συστημάτων, θα πρέπει να θεσπίσει περαιτέρω μέτρα για τον σεβασμό των κεκτημένων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων προσδοκίας των μισθωτών για παροχές γήρατος, σε περίπτωση αφερεγγυότητας των εργοδοτών: έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής για την εφαρμογή του άρθρου 8 και των συναφών διατάξεων της οδηγίας 80/987 του Συμβουλίου, σχετικά με τα συστήματα επαγγελματικής ή διεπαγγελματικής επικουρικής προνοίας, εκτός των εθνικών συστημάτων υποχρεωτικής κοινωνικής ασφαλίσεως [SEC(2008) 475 τελικό].

επαρκούς ασφάλειας σε αυτά. Η εποπτεία αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με διάφορους τρόπους. Μπορεί να παρασχεθεί στους μισθωτούς πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικές με την καταβολή των συνταξιοδοτικών εισφορών τους στο ταμείο συντάξεων επί τακτικής (για παράδειγμα, κάθε μήνα ή κάθε τρίμηνο) βάσεως. Εναλλακτικά, το ίδιο το κράτος θα μπορεί να ασκεί επί τακτικής βάσεως δημόσια εποπτεία των ταμείων συντάξεων, ή στον εργοδότη ή στο ταμείο συντάξεων θα μπορεί να επιβληθεί η θετική υποχρέωση υποβολής αναφοράς σχετικά με την καταβολή των συνταξιοδοτικών εισφορών.

83. Εν συνόψει, τα κράτη μέλη διατηρούν ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τον τρόπο που επιθυμούν να εκπληρώσουν την υποχρέωσή τους βάσει του άρθρου 8. Πάντως, άπαξ επιλέξουν έναν συγκεκριμένο τρόπο, οφείλουν να τηρήσουν αποτελεσματικά τη μέθοδο αυτή και να επιβάλουν την εφαρμογή της. Η επιβολή αυτή πρέπει να περιλαμβάνει τακτική εποπτεία για την αποτροπή περιπτώσεων σοβαρής και μακροχρόνιας ανεπαρκούς καλύψεως.

84. Εν κατακλείδι, το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94 δεν απαιτεί να αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία οι ληξιπρόθεσμες μισθολογικές απαιτήσεις που αφέθηκαν στον εργοδότη προκειμένου αυτός να τις καταβάλει σε δήλη ημέρα σε ταμείο συντάξεων, πλην όμως δεν τις κατέθεσε σε χωριστό λογαριασμό. Πάντως, ταυτοχρόνως, ο σκοπός του άρθρου 8 πρέπει να επιτυγχάνεται με άλλα μέσα κατά τρόπο προσήκοντα και αποτελεσματικό.

V – Πρόταση

85. Υπό το φως των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο προδικαστικό ερώτημα του Hessisches Landesarbeitsgericht (δευτεροβάθμιου εργατοδικείου Έσσης) την εξής απάντηση:

Το άρθρο 8 της οδηγίας 2008/94/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Οκτωβρίου 2008, περί προστασίας των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη, δεν απαιτεί να αποχωριστούν από την πτωχευτική περιουσία οι ληξιπρόθεσμες μισθολογικές απαιτήσεις που αφέθηκαν στον εργοδότη προκειμένου αυτός να τις καταβάλει σε δήλη ημέρα σε ταμείο συντάξεων, πλην όμως δεν τις κατέθεσε σε χωριστό λογαριασμό. Πάντως, ταυτοχρόνως, ο σκοπός του άρθρου 8 πρέπει να επιτυγχάνεται με άλλα μέσα κατά τρόπο προσήκοντα και αποτελεσματικό.